

Daniel J. Lasker:

*Karaim: An Introduction to the Oldest Surviving
Alternative Judaism*

THE LITTMAN LIBRARY OF JEWISH CIVILIZATION SERIES;
LONDON: LIVERPOOL UNIVERSITY PRESS, 2022

Az i. sz. VIII. század végén születő *karaita*¹ zsidó irányzat évszázadokon át komoly vetélytársa volt a rabbinikus zsidóságnak a hívekért való versengésben. Az eleinte gyorsan terjedő mozgalom Perzsiától Hispániáig számtalan, egymástól független közösségbe rendeződött, ezen közösségek befolyása és létszáma az idők során folyamatosan változott. A zsidó világban hol elhanyagolható, hol számottevő kisebbségnek számítottak, néhány területen, ha csak rövid időre is, de többségbe kerültek. A karaita zsidóság kutatása évszázados múltra tekint vissza, számos könyv és tanulmány foglalkozott már történetükkel, szokásaikkal, a rabbinikus zsidóságtól való különbözőségükkel. Ezek a tanulmányok és könyvek, legyen szó akár Williem Rule munkáiról vagy Leon Nemoy szöveggyűjteményéről, hogy csak két fontos munkát említek, nem a zsidóságot kevésbé vagy alig ismerő olvasók számára íródtak. A tudomány világa eddig adós maradt a karaiták bemutatásával a nagyközönség felé. Ezt az adósságot próbálja törleszteni Daniel J. Lasker munkája.

Daniel J. Lasker 12 közérthető és olvasmányos fejezetben vezeti be az olvasót a karaiták történetébe, kultúrájába és szokásaiba. A karaita mozgalmat a rabbinikus zsidóság egyik különutas, „alternatív” formájának értelmezi, ami azáltal, hogy eltávolodott a hagyományos, rabbinikus judaizmustól, újításai mellett archaikusnak tekintett elmeket is megőrzött. Lasker emlékeztet rá, hogy a karaiták identitása mindig is zsidó volt (ez alól az újabb időkben kivételt képeznek Kelet-Európában élő közösségeik), hagyományaikat és szokásaikat a zsidóságon belül célszerű értelmezni, és ezen hagyományok vizsgálata a rabbinikus zsidóság relációjában mind a két nagy zsidó irányzat jobb megértését elősegíti. Napjainkban kutatásuk, vizsgálatuk reneszánszát éli, számos kutató foglalkozik a karaiták judeo-arab nyelvű szövegeivel, a Firkovich és Sulimovicz gyűjtemény feldolgozásával Oroszországtól az Egyesült Államokig.

¹ A „karaita” szó a kará'im héber szóból származik, amelynek jelentése „olvasók”, arra utalva, hogy a judaizmus ezen elágazása kizárólag a héber Szentírás írott változatát fogadta el (azaz olvasta), de a rabbinikus zsidók által szintén kinyilatkoztatottnak tekintett szóbeli tant, a Talmudot nem.

A ma ismert judaizmus kialakulásában fontos szerepet játszottak a karaita csoportok. Eleinte egyfajta lázadásként, ellenállásként jöttek létre a rabbik hatalmával és szigorával szemben, bátran hirdetve az egyén és az egyéni értelmezés szabadságát. Később a karaita tudósok igyekeztek azt láttatni, mintha a karaita hitrendszer elsőbbséget élvezne, és a rabbinikus zsidóság volna valamiféle oldalág, eltávolodás a hagyományos elvektől és doktrínáktól. Ezt a fajta karaita megközelítést kellő kritikával kezeli Lasker, könyvében a párhuzamos, egymásra kölcsönösen ható, de egészében önálló fejlődés mellett áll ki. Az egymás mellett élés és az azonos gyökerek időnként közelítették egymás felé a két irányzatot, a közöttük lévő, általuk kialakított határt többször átlépték (szombati gyertyagyújtás, vegyesházasság stb.), azonban egy sokak által várt egyesülés soha nem jött létre.

Lasker művét négy részre oszthatjuk: az első öt fejezet a karaiták történetével foglalkozik, a rabbinikus irányzattól való elszakadástól a XX. századig. Megismerhetjük az irányzat kialakulását, elterjedését, a X-XI. századra tehető fénykorát és térhódítását Kelet-Európában. A további fejezetek a karaita vallásra, hitrendszerre fókuszálnak, bemutatásuk során a rabbinikus hagyományokkal állítja párhuzamba a szerző a karaita szokásokat. A vallással kapcsolatos fejezetekben tárgyalja a szertartásrendet, a teológiát, de a jogot is. Az utolsó előtti fejezetet a karaita közösségek által használt nyelvnek és a karaitákhoz köthető irodalomnak szenteli, míg az utolsó fejezetben a karaita közösség jövőjével foglalkozik, a fennmaradást segítő közösségi túlélési stratégiákat veszi számba. Minden fejezet végén találunk egy összefoglalást és egy listát további, a fejezethez kapcsolódó olvasmányokról, ami így azt az érzést keltheti, mintha egy 12 előadásból álló egyetemi kurzuson vennénk részt.

A könyv olvasása során több tanulság is megfogalmazható. Számomra az egyik legfontosabb talán az volt, hogy a karaita zsidóság sokkal több egy szélsőséges szektánál, aminek sokan tartották és tartják ma is. Épp annyira változatos és sokszínű, mint a rabbinikus zsidóság. Történelmük során féltve óvták hagyományaikat az idegen hatásoktól (sokszor a rabbinikus zsidóságot is az idegenek közé sorolva), mégis sok dolgot átvettek más kultúrákból: a Közel-Keleten a héber betűket arabra cserélték, judeo-arab nyelvük sajátos átmenetet képzett az arab és a héber között. Kelet-Európában a karaimnak nevezett kipcsak-török mellett (amire számos iratukat le is fordították) a tatár nyelvet is használták. A közösséget érintő kérdésekre és kihívásokra rendre egyedi és sokszor radikális választ adtak. Erre az egyik legjobb példa a Kelet-Európában jelen lévő zsidóellenes törvények és rendelkezések által kiváltott válaszuk: kijelentették, hogy ők nem is zsidók! Történetük az elmúlt ezer évben egyszerre szólt a megmaradásról és a változásról, a változást kényszerként megélve. A rabbinikus zsidóság elutasította és nem fogadta el irányzatukat, számtalanszor zsidóságukat is kétségbe vonták. Az elutasítás mellett mégis olvasták írásaikat, és felhasználták azokat. Ibn Ezra magyarázatait nem érthetjük meg a karaita Jafet ben Ali írásai nélkül (akinek a tanítványa is volt), de a ma is használt

maszoretikus írást is a karaitákhoz köthetjük. Napjainkban a karaita közösséget újra a megmaradás kérdése határozza meg, létszámuk megfogyatkozott, intézményeik jelentős része megszűnt. A határ a rabbinikus zsidóság és a karaiták között Izraelben is feloldódni látszik, egyre több a vegyes házasság, a karaita gyerekek rabbinikus iskolába járnak. Vajon erre a kérdésre milyen válasz születik?

Lasker hatalmas ismeretanyaggal rendelkező és naprakész munkája hiánypótló a maga nemében. Amellett, hogy részletekbe menően megismerhetjük a karaitákat, számtalan tévhitet is eloszlat, ami ezt a sokak számára rejtélyes csoportot övezi. Az előszóban kitűzött céljának, miszerint megismertesse a szélesebb közönséget ezzel az egyedülálló zsidó közösséggel, eleget tett. A karaita zsidóság iránti fokozódó érdeklődés hívta életre ezt a könyvet, és remélem, forgatása minél több olvasóban felkelti az érdeklődést ez iránt a kis csoport iránt, akik a zsidó történelmet a periferiáról is befolyásolni tudták.

Lénárt G. József